

Lorieta Pečoler, Osnovna šola Koseze Ljubljana

UČBENIK – AKTIVNI PRIPOMOČEK PRI POUKU

UVOD

Učenje učenja spada v eno izmed ključnih kompetenc oz. eno izmed temeljnih veščin, ki naj bi jo učenci usvojili za uspešno samostojno učenje. Ta kompetenca zajema sposobnost učiti se in vztrajati pri učenju ter organizirati lastno učenje, vključno z učinkovitim upravljanjem s časom in z informacijami. Vključuje tudi zavest o lastnem učnem procesu in potrebah in sposobnost premagovanja ovir za uspešno učenje. Pomeni pridobivanje, obdelavo in sprejemanje novega znanja in spretnosti ter iskanje in uporabo nasvetov. Učenci tako nadgrajujejo svoje izkušnje z učenjem in krepijo svojo motivacijo in zaupanje vase.¹

Pri tem je pomembna vloga učitelja, ki naj bi učenca usmerjal, da bo njegovo učenje čim bolj kakovostno.² Učencem naj bi posredoval čim več strategij, ki so pri učenju uspešne, učenec pa naj bi se jih prek posredovanja učitelja naučil uporabljati.

Pri samem procesu učenja naj bi se učenec tako naučil uporabljati različne vrste besedila, znal brati grafe, zemljevide itd.

Tak pristop poučevanja zahteva tudi poučevanje bralnoučnih strategij, da učenci iz različnih informacij samostojno usvajajo znanja, ki jim bodo omogočala sprejemanje in uporabo novega znanja v novih situacijah.

V šolskem letu (2011/12) smo na naši šoli v okviru samoevalvacije izvedli anketo z naslovom »Uporaba učbenikov, delovnih zvezkov in drugih učnih gradiv pri pouku«. Namen raziskave je bil med drugim tudi ugotoviti, kako pogosto se učbenik in preostala učna gradiva aktivno uporabljajo pri pouku.

Rezultat raziskave je med drugim pokazal:

- Z vidika uporabe učbenikov in drugih učnih gradiv ter razvoja bralnoučnih strategij na splošno učenci od 4. do 9. razreda najpogosteje snov iz učbenikov in drugih učnih gradiv prebirajo večkrat, če si jo želijo zapomniti.
- Podčrtavanje in uporaba miselnih vzorcev sta omejena, dokaj redko pa si učenci iz učbenikov in drugih gradiv delajo še dodatne izpiske, krajše lastne povzetke ter podčrtujejo ključne besede in/ali misli.
- Zastavljanje vprašanj pred učenjem ali po učenju je dokaj redko. Snov se po navadi prebira v enem kosu in se je ne deli na krajše dele.

Sama pri pouku zgodovine sicer v precejšnji meri uporabljam zgodovinske vire, s pomočjo katerih učenci interpretirajo zgodovinska dogajanja, analizirajo zgodovinska dejstva in jih povezujejo v nove sinteze. Je pa naša interna raziskava potrdila to, kar sem tudi sama opazila znotraj učnega procesa pri delu z različnimi viri; to je, da imajo učenci težave pri povzemanju bistva vsebine (zlasti pri daljših besedilih) in pri postavljanju ključnih misli/besed za priklic snovi oziroma da so šibki na področju bralne pismenosti. Slednje so pokazali tudi rezultati mednarodne raziskave PISA.

Na temelju rezultatov raziskave smo ob koncu šolskega leta izdelali ciljno naravnani akcijski načrt, v katerem smo si zastavili, da bomo v naslednjih treh letih po korakih pri učencih aktivno spodbujali bralnoučne strategije (BUS) in učenje učenja.

Pomembnejši skupni cilji:

- Spodbujanje razvoja bralnoučnih strategij s sistematičnim pedagoškim pristopom pri načrtovanju vzgojno-izobraževalnega dela, poučevanja in učenja od 1. do 9. razreda.

¹ Povzeto po: http://www.mva.si/fileadmin/user_upload/doc/2_OGLEDALO/2_Publikacije/Brosure/Brosura_Kljucne%20kompetence.pdf (dostop: 21. 2. 2013).

² Povzeto po: Marentič Požarnik, B. (2012). Učenje učenja med izkušnjami preteklosti in izzivi prihodnosti. V: Revija Šolsko svetovalno delo, št. 3/4, str. 6.

- Navajanje učencev na pridobivanje orodij, pristopov pri učenju ter razmišljanje o lastnih miselnih procesih in možnosti njihovega usmerjanja.
- Zavedanje pomena refleksije o lastnem učenju, spoznavanje lastnih miselnih aktivnosti (metakognicija) in drugi pristopi, ki omogočajo učencem razviti nadzor nad lastnim učenjem.

Te skupne cilje smo učitelji vključili v načrtovanje vzgojno-izobraževalnega dela pri predmetih, ki jih poučujemo.

PRIMER AKTIVNEGA UVAJANJA UČBENIKA PRI POUKU ZGODOVINE

Eden od pogojev za uspešno učenje je uspešno branje z razumevanjem. Da bodo učenci uspešni pri učenju iz učbenika in preostalih virov pri zgodovini, morajo imeti razvite bralne spretnosti. Predvsem pri učenju iz učbenika morajo razumeti temeljne pojme in medsebojne zveze, da lahko izpostavijo bistvo snovi.³

Za lažje izpostavljanje bistva s pomočjo učbenika sta med drugimi primerni strategija podčrtavanja in strategija izpisovanja povzetrov iz prebranega. Obe sta v naši interni raziskavi pri učencih redko zastopani.

Prva predvsem zaradi tega, ker imajo učenci učbenike sposojene iz učbeniškega sklada in vanje ne smejo pisati in si podčrtavati. Pri izpostavljanju bistva pa imajo težave pri iskanju ključnih podatkov, stavkov, s katerimi bi povzeli učno snov, saj v večini primerov dobesedno prepisujejo stavke iz snovi.

Pri načrtovanju svojega dela pri pouku zgodovine sem poleg učnega načrta in ciljev strokovnega aktiva (medpredmetno povezovanje) izhajala tudi iz skupnih ciljev spodbujanja BUS.

Da bi se učencem čim bolj približale strategije uspešnega učenja in da bi v samem procesu pouka še bolj aktivno uporabljali učbenik (ne glede na to, da je bila zgodovina kar se uporabe učbenika in drugih učnih gradiv pri pouku tiče, uvrščena zelo visoko), sem si za lažje načrtovanje dela pri pouku zgodovine zastavila nekaj naslednjih izhodiščnih vprašanj, ki so mi bila v veliko pomoč:

- Kako v pouk čim bolj aktivno vključiti učbenik?
- Kako si zabeležiti snov, da učbenik ne bo uničen/popisan?
- Kako učenca voditi skozi učbenik, da bo našel prave informacije?
- Kako naj si učenci zapisujejo snov, da jim bo v pomoč pri učenju?
- Kaj lahko učenci med uro naredijo in ugotovijo sami?
- Kako lahko učenci sami iščejo podatke in oblikujejo ugotovitve?
- Ali so učenci dovolj aktivni med urami pouka?
- Kako učenca tako naučiti učenje učenja/BUS?
- Ali je treba pred izvajanjem določene dejavnosti utrditi določene spretnosti?
- Kako naj spodbujam učence k samostojnemu povezovanju, razvozanju vprašanj in tvorjenju bistva?

Pri vpeljevanju posameznih BUS k uram pouka je učiteljem v veliko pomoč knjiga Sonje Pečjak in Ane Gradišar o bralnoučnih strategijah, v katerih so podrobno in na konkretnih primerih razložene posamezne strategije učenja.

Pri razmišljanju o tem, kako bi se dalo čim bolj aktivno k uram pouka vključiti učbenik in pri tem uporabiti različne strategije, se mi je porodila ideja o uporabi lepljivih lističev (»post-it«): namesto podčrtavanja lahko bistvo poudarijo tako, da ga izpišejo. Ob izpisovanju pa hkrati tudi že uporabljajo strategijo določanja bistva.

Koraki/ postopno vpeljevanje strategije v pouk

Ne samo naša raziskava, tudi raziskava PISA je pokazala, da imajo učenci težave pri samostojnem iskanju točno določenih informacij iz besedila, učbenika itd.

Sodobni pristopi pri pouku zgodovine, ki so zapisani tudi v učnem načrtu, med drugim priporočajo, da naj bi se učenci tudi s pomočjo različnih virov učili o dogodkih v pre-

³ Povzeto po: Marentič Požarnik, B. (2003). Psihologija učenja in pouka. Ljubljana: DZS, str. 170.

teklosti in da bi sami ob branju virov prihajali do sklepov ... Tako se pri pouku zgodovine srečujejo s precej obsežnimi in različnimi besedili. Zato je smiselno, da se jih nauči, kako iz velike količine besedil izluščiti bistvo ozirna to, o čemer besedilo govori.

Ena od strategij je ta, da se učence pri iskanju bistvenih informacij usmerja s pomočjo vprašanj. Pri tem je zelo uporabna tako imenovana strategija povezave vprašanje – odgovor.⁴

Ker odgovorov v učbeniku ne smejo podčrtavati (omejitev učbeniškega sklada), jih zapišejo na lepljiv listič in ga prilepijo na rob učbenika – ob obravnavani snovi.

Primer izvedbe strategije povezava vprašanje – odgovor:

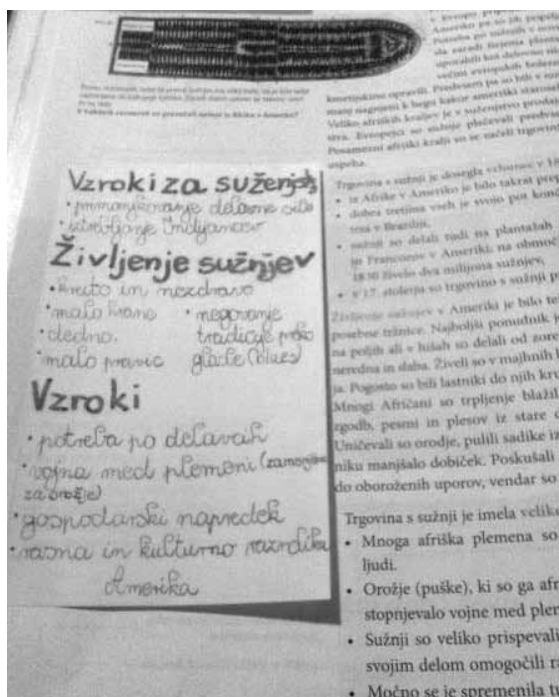
Pri tej strategiji ima učitelj večjo vlogo, saj učence s pomočjo vprašanj usmerja k iskanju odgovorov, kar je v začetni fazi vpeljevanja strategij v pouk tudi smiselno.

Za lažjo ponazoritev je primer predstavljen na obravnavi učne snovi Posledice geografskih odkritij v 8. razredu.⁵

a) Da učenec usvoji izpisovanje bistva, se ga sprva usmerja, in sicer tako, da se mu pove, kje naj poišče odgovor na zastavljeno vprašanje (»poišči ravno tam« – neposredno razumevanje):

- S pomočjo besedila v učbeniku na strani 32 naštej/izpiši vzroke za pojav suženjstva. Zapis naj bo kratek; ključne besede oz. zapis bistva.
- Učenci nato samostojno poiščejo vzroke in jih izpišejo na lepljiv listič.
- Zapisane odgovore skupaj preverimo (povratna informacija), ali so pravilni.
- Na začetku zapis (po potrebi) oblikujemo skupaj.

S pomočjo kratkih zapisov so učenci »prisiljeni« oblikovati ključne misli. K temu so prisiljeni tudi zato, ker so na lepljivem lističu omejeni s prostorom.

Slika 1: Primer zapisa neposrednega razumevanja vprašanja.

b) Nadgradnja v stopnjo interpretacije razumevanja (»premisli in poišči«), kjer učenec s pomočjo zastavljenih vprašanj išče odgovore, ki pa niso neposredno zapisani v učbeniku:

- S pomočjo besedila v učbeniku na strani 32 pojasni, kakšne so bile posledice trgovine s sužnji.
- Odgovor sicer najde v besedilu, vendar ni zapisan na enem mestu.
- To od učenca zahteva, da mora oblikovati kratek povzetek, da lahko zapiše odgovor.
- Pri povzetkih, ki jih prav tako zapiše na lepljiv listič, ga prav tako omejuje prostor, tako da je tudi v tem primeru »prisiljen« zapisati le ključne misli.
- Ker se učence vodi skozi proces, da usvojijo zapisano, skupaj pregledamo njihove odgovore (povratna informacija) in jih po potrebi dopolnimo.

c) Izkušnja raven (»moje lastne misli«), kjer učenci odgovora na zastavljeno vprašanje ne najdejo v učbeniku:

- S pomočjo besedila v učbeniku na strani 32 o življenju in posledicah suženjstva razloži, kako so posledice suženjstva vidne še danes.
- Tako poskušajo učenci samostojno analizirati besedilo s pomočjo t. i. kritičnega in ustvarjalnega razumevanja.

- Tudi te povzetke oz. ključne misli sklepanja zapišejo na lepljiv listič in jih skupaj pregledamo (povratna informacija) ter po potrebi dopolnimo.

Ta strategija učitelju omogoča:

- aktivno rabo učbenika, ki hkrati omogoča tudi »priprave« na učenje – priklic informacij s pomočjo zapisa ključnih besed/povzetkov,

⁴ Povzeto po: Pečjak, S. in Gradišar, A. (2012). Bralne učne strategije. Ljubljana: ZRSŠ, str. 172–174

⁵ Razpotnik, J. idr. (2007). Raziskujem preteklost 7. Učbenik za sedmi razred. Ljubljana: Rokus.

- učenje učenja,
- aktivno rabo besedil pri pouku – apliciranje na preostale vire,
- postopno samostojno iskanje informacij,
- primer, kako aktivno uporabljati učbenik pri vseh predmetih in ne samo pri zgodovini,
- motivacija – »branje z namenom« – manj učenja doma.

Takšen pristop k aktivnejši rabi učbenika pri pouku od učencev zahteva, da znajo povzemanj daljše besedilo in določiti ključno misel oz. besedo. Glede na izkušnje kot največjo težavo pri tej strategiji, slednje izpostavljajo tudi učenci sami, zlasti če je besedilo daljše:

- v besedilu je lahko več pomembnih stvari in niso gotovi, kaj je bistvo,
- bistvo ni jasno razvidno v samem besedilu, zato raje izpišejo cele stavke oz. odstavke.

Kako učence naučiti iskati bistvene povedi in določati ključne besede?⁶

Bistvo vedno odraža neki pogled na vsebino, ki jo obravnavamo.

Pomembno je, da se učenci naučijo poenostavljati bistvene povedi oz. da se izražajo na kratko – z eno povedjo, če je to mogoče.

Pri tem morajo vedeti, da ni nujno, da je bistvo zajeto v eni povedi in da je lahko »razdrobljeno« znotraj samega besedila.

Da to usvojijo, je smiselno začeti s preprostejšimi in krajšimi besedili v učbeniku. Učenci ob navodilih najprej samostojno izpišejo bistvo, nato pa skupaj pregledamo in po potrebi dopolnimo zapis bistva oz. ključnih povedi. Smiselno je, da se učence med izpisovanjem bistva usmerja, da med izpisovanjem izločajo nepomembne informacije, iščejo besede, s katerimi lahko nadomestijo več informacij (nadpomenke) itd. Tako jih bomo posredno odvrnili od avtomatičnega prepisovanja stavkov iz besedila.

Tudi bistvo oz. glavno poved si zapišejo na lepljivi listič in ga prilepijo na rob besedila. To jim omogoča, da pred učenjem preletijo lističe in si priključijo informacije – kaj je bistvo snovi oz. kaj se morajo naučiti – in se tako aktivno pripravijo na učenje. Si pa z izpisovanjem bistva učenje že olajšajo, saj imajo najpomembnejše informacije že izpisane.

Ko usvojijo postopek določanja bistva, je določanje ključnih besed dosti lažje.

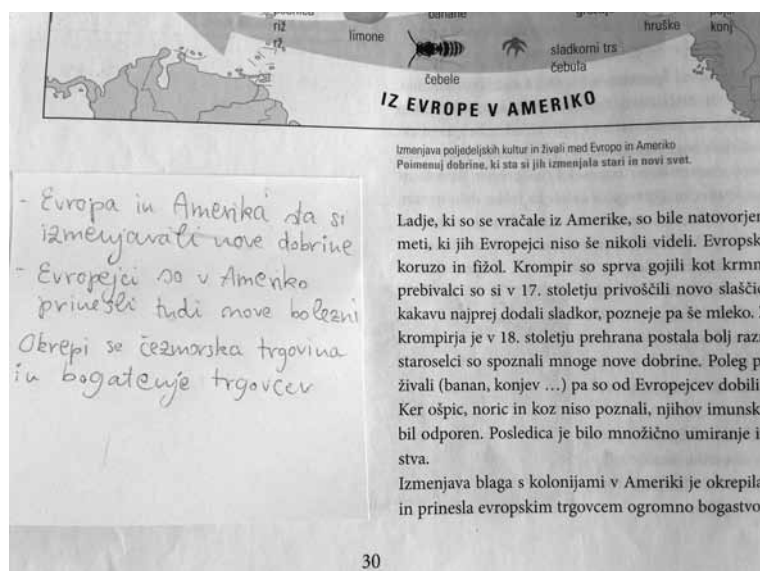
Pri določenih vsebinah je težko določiti eno samo besedo, zato se lahko uporabljajo tudi kratke besedne zveze.

Da lažje usvojijo, kaj je ključna beseda oz. ključna besedna zveza, je glede na izkušnje ob vpeljevanju te strategije v neposredni proces pouka smiselno (bolj uspešno), da učenci ob koncu ure s pomočjo le-teh povzamejo celotno obravnavano snov učne ure. Pri tem jih lahko usmerjamo s preprostim vprašanjem, kot je npr.: S katerimi posameznimi besedami bi najlažje povzeli snov, ki smo jo obravnavali danes?

Pri tem se z učenci razpravlja, katere besede so bolj primerne, katere manj, zakaj je smiselno, da se uporabljajo nadpomenke ipd.

Smiselno jim je tudi – glede na obseg snovi – sprva določiti maksimalno število besed in jih tako omejiti. Praksa je namreč pokazala, da bi učenci za ključne besede ali ključne besedne zveze določili kar večino besedila.

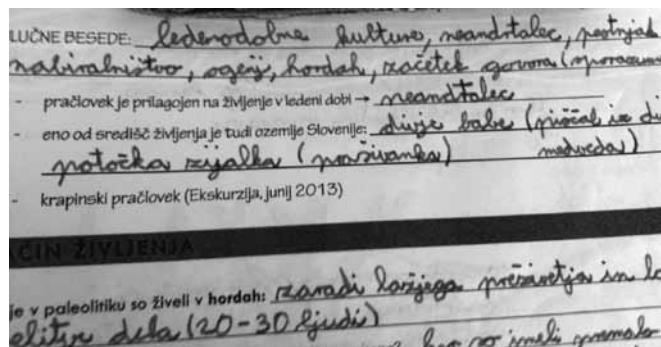
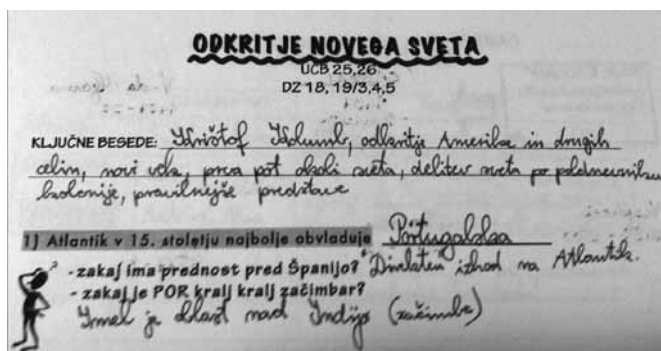
Če imajo pri uri delovni list, si ključne besede/besedne zveze ob koncu ure zapišejo tik pod naslov. Tako si pri učenju lažje priključijo bistvene informacije oziroma jih te besede usmerjajo pri učenju (kaj je bistvo snovi).

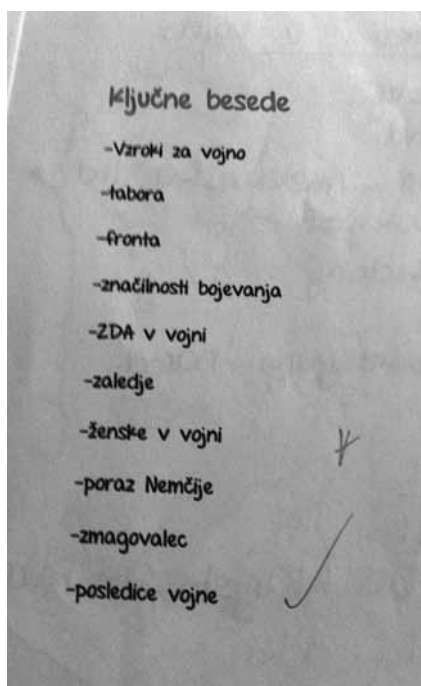
Slika 2: Primer zapisa bistva na lepljivi listič.

⁶ Povzeto po: Pečjak, S. in Gradišar, A. (2012). Bralne učne strategije. Ljubljana: ZRSŠ, str. 202–208.

Po istem postopku si ključne besede/besedne zveze učenci tik pod naslov zapišejo v zvezke oziroma mape, ki jih uporabljajo pri pouku zgodovine.

Slika 3 in 4: Primera zapisa ključnih besed.

Slika 5: Primer (nepopolnega) zapisa ključnih besed in besednih zvez ob koncu učnega sklopa.

Zapis ključnih besed/ključnih besednih zvez je smiselno vpeljevati tudi pri samostojnem delu učencev (na primer seminarske naloge). Tako na najkrajši možni način povzamejo celotno snov kot obnovo ali opomnik, kaj morajo znati.

Bralne učne strategije pri razrednih urah

Kot razredniki (če to smo) si lahko vpeljevanje različnih učnih strategij, ki učence navajajo na smostojno delo z različnimi viri, olajšamo z različnimi vajami pri razrednih urah. Tako si lahko pri naših rednih urah »privarčujemo« kako uro glede na to, da smo skoraj vedno pod pritiskom snovi, ki je moramo v šolskem letu predelati.

Razredne ure nam omogočijo, da lahko učence naučimo prek različnih besedil določanja bistva, glavnih povedi, ključnih besed itd. (od lažjih in krajših do kompleksnejših in zahtevnejših besedil).

Učenci bodo pri razumevanju (kaj morajo narediti) imeli manj težav, če bomo uporabljali besedila, vire, članke itd. tistih snovi, ki jih že poznajo (od znanega k neznanemu).

Pri razredni uri imamo na voljo dosti več časa kot pri uri pouka našega predmeta, zato lahko učence natančno

vodimo skozi korake strategije, oni pa med seboj primerjajo zapise in debatirajo, kateri je najboljši in zakaj. Učno šibkim učencem lahko posvetimo dosti več časa z navodili, jih vodimo od koraka do koraka, da v celoti usvojijo izbrano strategijo. S takšnim pristopom, seveda če smo hkrati tudi razredniki, si olajšamo delo pri naših urah. Hkrati pa učencem prikažemo tudi strategije, ki jih lahko uporabljajo pri vseh urah, kjer se ukvarjajo z različnimi besedili.

SKLEP

Z vpeljevanjem bralno učnih strategij učence navajamo na samostojno učenje in reševanje različnih problemov, s katerimi se srečujejo tako pri pouku kot v vsakdnjem življenju – učimo jih učenja učenja, kar je ena pomembnejših popotnic za učenje z razumevanjem.

Da bodo ozavestili pomen različnih strategij pri pouku, je smiselno, da se jim razloži, kaj bodo s takšnim pristopom pridobili, da jim pokažemo korake izvedbe in da jim damo čas, da jih usvojijo ter jih uporabljajo pri učenju. Zato menim, da je smiselno, da pri pouku zgodovine strategiji iskanja bistva in zapisovanju ključnih besed namenimo kako uro več. Če ne gre drugače, so izbirne teme zelo hvaležne za vpeljevanje različnih strategij.

Ko učenci usvojijo in ponotranjijo izpisovanje bistva, je dosti lažje vpeljevati kompleksnejše bralne učne strategije, kot so Paukova strategija, strategija VŽN, metoda PV3P ipd.

Z izpisovanjem bistva v učbenik na lepljive lističe se učenci naučijo tudi iskati podatke v učbeniku, in ga štejejo kot pomemben pripomoček pri učenju (iz katerega znajo samostojno iskati bistvene podatke), ne pa samo sredstvo, s pomočjo katerega se bodo naučili za dobro oceno.

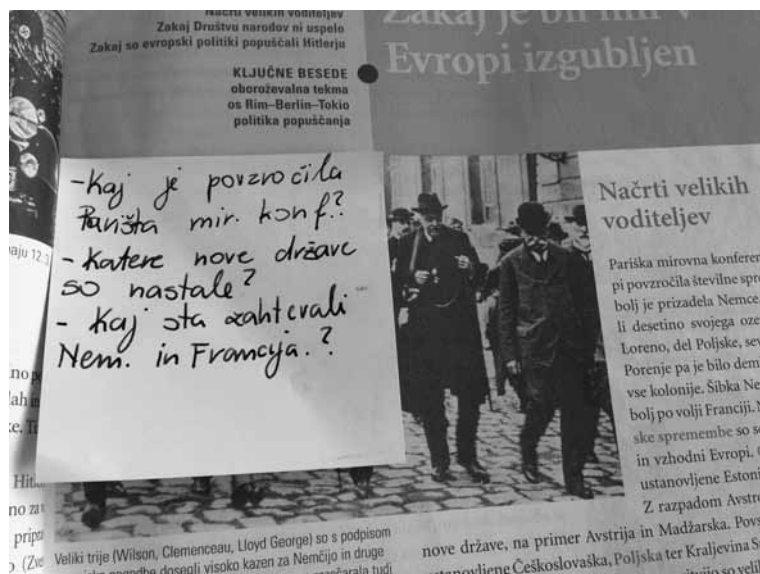
Izkušnje z izpisovanjem bistva snovi so pa pokazale tudi zelo pozitiven stranski učinek: predvsem učno uspešnejši učenci si pri izpisovanju bistva pomagajo tako, da si postavljajo vprašanja, ki se jim zdijo pomembna/bistvena pri obravnavani snovi.

Tako – s pomočjo strategij – učitelji tudi postopoma prenašamo odgovornost za učenje z nas učiteljev na učence in jih tako učimo tudi samostojno uravnavati lastno učenje: razmišljanje o lastnih ciljih, načrtovanju lastnega učenja, ki jim prinaša uspehe, in tudi samopreverjanje.⁷

Učenci s takšnim pristopom razvijajo tudi nekaj proceduralnih ciljev, ki so zapisani v učnem načrtu za zgodovino na strani 26:

- zbiranje in izbiranje informacij in dokazov iz različnih zgodovinskih virov in literature v različnih medijih,
- zmožnost oblikovanja samostojnih sklepov, pogledov, mnenj, stališč, izvirnih predlogov in rešitev.

S tem pa sledi tudi uresničevanju definicije bralne pismenosti (PISA, PIRLS): »razviti zmožnosti učencev, da samostojno pridobivajo informacije, jih povezujejo in interpretirajo, si na osnovi informacij ustvarjajo celostne pomenske predstave in razlage pojavov in dogodkov, razmišljajo o njih in jih vrednotijo, razvijajo argumente za takšno ali drugačno delovanje na osnovi informacij, se znajdejo v novih situacijah, kritično primerjajo, sklepajo itn.«

Slika 6: Primer, ko si učenci zapišejo pomembna vprašanja namesto izpisa bistvene snovi.

LITERATURA

Program osnovna šola. Zgodovina. Učni načrt. Ljubljana: MŠŠ, ZRSŠ, 2011. Dostopno na spletni strani: http://www.mizks.gov.si/fileadmin/mizks.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_zgodovina.pdf (dostop: 20. 7. 2012).

Pečjak, S. in Gradišar A. (2012). Bralne učne strategije. Ljubljana: ZRSŠ.

Požarnik Marentič, B. (2003). Psihologija učenja in pouka. Ljubljana: DZS.

Požarnik Marentič, B. (2012). Učenje učenja med izkušnjami preteklosti in izzivi prihodnosti. V: Šolsko svetovalno delo. Letnik XVI/3–4. Ljubljana: ZRSŠ.

Slikovno gradivo je prispevala avtorica članka iz osebne arhiva.

POVZETEK

Učenje učenja je ena izmed osmih kompetenc, ki naj bi jo učenci usvojili v času izobraževanja. Za lažje doseganje tega cilja so nam na voljo različne bralnoučne strategije, s pomočjo katerih se učenci učijo samostojnega učenja. Pri pouku zgodovine je za učinkovito učenje potrebno tudi razumevanje različnih zgodovinskih virov in tudi daljših besedil v učbeniku. Tu pa lahko naletimo na ovire, saj ima kar precej učencev težave s povzemanjem bistva in iskanjem informacij.

Zato je pomembno, da se učence prek različnih strategij nauči določati bistvo. Prav tako je tudi pomembno, da učbenik postane pomembno sredstvo pri iskanju informacij, ki jih potrebujejo za uspešno delo med poukom in učenjem doma.

Ena izmed takšnih rešitev je tudi izpisovanje bistva na lepljive lističe.

⁷ Povzeto po: Marentič Požarnik, B. (2003). Psihologija učenja in pouka. Ljubljana: DZS, str. 181.

PRILOGA: GRADIVO Z NAVODILI ZA UČENCE

IZPISOVANJE BISTVENIH STAVKOV, DEJSTEV IN KLJUČNIH BESED

Vedeti moraš, da:

- bistvo ni vedno zajeto v enem stavku,
- opisano je lahko v več stavkih,
- bistvo ni vedno zapisano na istem mestu: lahko je na začetku, sredini, v več stavkih itd.,
- pri izpisovanju ključni besed si pomagaj z nadpomenkami, s katerimi boš lahko nadomestil več besed hkrati,
- lahko uporabljaš tudi besedne zveze, če bistva ne moreš izraziti samo z eno besedo.

VAJA 1

Iz spodnjega besedila zapiši bistvo (največ 8 stavkov).

Aleksandrija – središče helenizma

Dediščina Aleksandra Velikega je bila mnogo večja kot le zgolj država. Načrti Aleksandra Velikega niso predvidevali samo politične združitve, ampak tudi vojaško in kulturno zmanjševanje razlik med različnimi narodi v njegovi državi. Grščina je postala svetovni jezik.

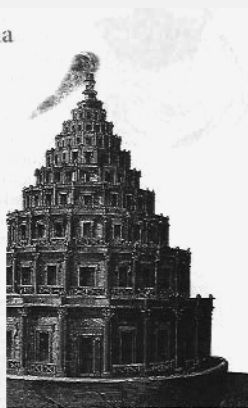
Aleksander Veliki je ustanavljal nova mesta, ki so postala središča nove kulture. Poimenoval jih je po sebi. Vsa novo-ustanovljena mesta, od egiptovske Aleksandrije na jugu do azijskih Aleksandrij na vzhodu, so sprejela številne grške običaje in navade. Trgovina in skupna grška kultura sta povezovali ta mesta tudi po smrti Aleksandra Velikega.

Po Aleksandrovi smrti je zaživel novo kulturno obdobje, ko so se z grško pomešale egiptovska, perzijska in indijska kultura. Novo kulturno obdobje imenujemo helenizem.

Njeno največje središče je bilo mesto Aleksandrija v Egiptu, ob Nilovem ustju na obali Sredozemskega morja. Bila je cvetoče mesto. V njenem pristanišču so se srečevale ladje z vseh koncev sveta. Skladišča so bila polna žita in drugih pridelkov. Bogastvo je mestu omogočalo naglo rast in povečevalo njegov vpliv. Ob koncu 3. stoletja pr. Kr. je v mestu živelo že več kot 500.000 ljudi. Po ulicah so se sprehajali grški uradniki, egiptovski svečeniki in judovski trgovci, ki so se srečevali z Afričani, Perzijci in Indijci. Mesto je postalo mednarodna skupnost, v kateri je nastala bogata mešanica običajev. Aleksandrija je imela številne znamenitosti, ki so jih občudovali obiskovalci z vsega antičnega sveta. Mestne ulice so bile tlakovane in okrašene s kipi grških bogov. Pristanišče so obkrožale veličastne palače. Pot v pristanišče je kazal znameniti svetilnik. Največja privlačnost mesta pa sta bili aleksandrijska znanstvena akademija in knjižnica.

Muzeji so bili templji, posvečeni muzam, grškim boginjam umetnosti in znanosti. V njih so hranili umetniška dela, v nekaterih so se nahajali tudi botanični ali živalski vrtovi.

Aleksandrijska knjižnica je bila največja knjižnica v Sredozemlju. Hranila je prek pol milijona papirusovih zvitkov, med katerimi so bila tudi velika dela antične literature. S pomočjo zapisov so znanstveniki in njihovi učenci spoznavali antično zgodovino, književnost in filozofijo. Žal je ta veličastna zgradba pogorela in v požaru je bila uničena večina zvitkov. Domnevajo, da so jo ustanovili na začetku 3. stoletja pr. Kr. med vladanjem faraona Ptolemeja II.

Ilustracija iz 19. stoletja prikazuje največjo mestno znamenitost v Aleksandriji, svetilnik. Visok je bil več kot 120 metrov. Na njegovem vrhu je stalba garni ngerji in kazal ledam pot v pristanišče. Ogledni so obkrožale npljane bakrene plašče, ki so odbijale svetlobo. Imenovali so je Pharos.

AKTUALNO

Ptolemelj I. je v Aleksandriji v 3. stoletju pr. Kr. ustanovil Tempelj muz ali Muzej (Museion). Danes beseda muzej pomeni nekaj drugega kot v obdobju helenizma. V muzejih danes hranijo materialne ostanke. Med največje muzeje na svetu sodijo Britanski muzej (na sliki), Metropolitanski muzej v New Yorku in muzej v Parizu (Louvre). Njihove zbirke obišče letno več milijonov obiskovalcev.

(Razpotnik Jelka idr. (2007). Raziskujem preteklost 7. Učbenik za sedmi razred. Ljubljana: Rokus, str. 61.)

BISTVO/KLJUČNA Poved:

KLJUČNE BESEDE, KI TI BODO POMAGALE PRI PONAVLJANJU SNOVI:

VAJA 2

V XV. in XVI. stoletju je vedno več odprav portugalskih in španskih pomorščakov potovalo v daljne dežele.

PORTUGALCI:

Okrog leta 1430 Henrik, eden od sinov portugalskega kralja, sanja o daljnih deželah. Njihovo odkritje bi Evropejcem omogočilo da jim ne bi bilo treba tako drago kupovati začimb, svile in številnih živil od arabskih trgovcev, ki imajo v rokah trgovino z

Orientom – Indijo in Kitajsko. Princ Henrik, imenovan Pomorščak, poskuša odpreti novo trgovsko pot v te dežele po morju, tako da bi plul mimo Južne Afrike. Okrog sebe zbira učenjake in mornarje, ki sistematično raziskujejo afriško obalo. Velika odkritja omogočijo tehnični izumi, kot je izgradnja karavel, hitrih ladij, katerih jadra se dobro upirajo nevihtam, ali izdelava natančnih pomorskih kart.

V prvi polovici XV. stoletja Portugalci odkrijejo Azorske in Kanarske otoke v Atlantiku; pristanejo na afriški obali v Senegal, potem v Gvineji in tam ustanovijo trgovske čezmorske naselbine. Zdi se, da poti proti Orientu, po kateri bi prispeli v Indijo, ni mogoče najti. Končno najde Bartholomeo Diaz leta 1478 prehod na skrajnem jugu Afrike, ki ga pozneje poimenujejo Rt dobrega upanja. Pot v Indijo se odpre Portugalcem. Leta 1498 je Vasco da Gama prvi pomorščak, ki obpluje Afriko in doseže Indijo po morju.

ŠPANCI:

Prav tako kot njihovi portugalski sosedi tudi španski suvereni sanjajo o zlatu in začimbah. Krištof Kolumb, pomorščak, jim predlaga, da bi prepluli Atlantski ocean in prišli v Indijo prek Zahoda.

Leta 1492 poveljuje ladjevju, ki po 43 dneh plovbe pristane na obali: Kolumb zavzame to ozemlje v imenu Španije in imenuje prebivalce teh otokov "Indijanci".

Leta 1498 doseže ameriški kontinent v bližini današnje Venezuele. Za njim gredo po poti še drugi pomorščaki. Eden izmed njih, Amerigo Vespucci, razišče obalo Južne Amerike: kontinent njemu v čast poimenujejo Amerika.

Odprav je vedno več in napredek v pomorski plovbi omogoči nov podvig: med 1519 in 1522 izvede španska odprava, ki jo vodi Ferdinand Megallan, po njegovi smrti pa njegov pomočnik, prvo potovanje okrog sveta.

(Pečjak, S. in Gradišar, A. (2012). Bralne učne strategije. Ljubljana: ZRSŠ, str. 247–248.)

BISTVO/KLJUČNA POUČENJE:

KLJUČNE BESEDE, KI TI BODO POMAGALE PRI PONAVLJANJU SNOVI:
